

RÍKJARÁÐSTEFNA UM
AÐILD ÍSLANDS AÐ EVRÓPUSAMBANDINU

SAMNINGSAFSTAÐA ÍSLANDS

31. kafli

Utanríkis-, öryggis- og varnarmál

I. Samantekt um samningsafstöðu

1. Ísland fellst á sameiginlega regluverkið að því er varðar 31. kafla um utanríkis-, öryggis- og varnarmál eins og það stóð 20. maí 2011¹ og mun tryggja að það verði innleitt að fullu við aðild.
2. Ísland hefur þann löggjafar- og stofnanaramma sem nauðsynlegur er til að innleiða regluverkið í þessum kafla.
3. Ísland fer ekki fram á sérlausnir, undanþágur eða aðlögunartímabil vegna þessa kafla. Ísland einsetur sér að verða tilbúið að taka þátt í sameiginlegri stefnu í utanríkis- og öryggismálum (CFSP) og sameiginlegri stefnu í öryggis- og varnarmálum (CSDP) við aðild, að því marki sem unnt er með tilliti til herleysis Íslands. Ísland mun, í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum og staða þess sem herlaust land mun verða óbreytt. Ísland leggur til að aðildarsamningnum fylgi sameiginleg yfirlýsing þar sem lögð er áhersla á eftirfarandi: Ákvæði ESB-sáttmálans um sameiginlega stefnu í öryggis- og varnarmálum hafa ekki áhrif á sérstöðu Íslands í öryggis- og varnarmálum, sem herlaust land. Ísland mun, í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum.

II. Alþjóðlegar skuldbindingar og samningurinn um Evrópska efnahagssvæðið

Regluverkið sem fellur undir 31. kafla er að miklu leyti byggt á alþjóðlegum skuldbindingum Íslands og því hefur Ísland þegar innleitt og beitt regluverkinu.

EES-samningurinn, sem Ísland hefur verið aðili að allt frá gildistöku hans 1994, tekur ekki til regluverksins sem þessi kafli fjallar um.

Ísland á náið pólitískt samráð við aðildarríki Evrópusambandsins á grundvelli yfirlýsingar EES-ráðsins frá 1995 um pólitískt samráð, bæði í Brussel og á vettvangi alþjóðastofnana. Ísland hefur í flestum tilvikum, þegar það býðst, tekið undir ræður, yfirlýsingar og sameiginlega málsupptöku ESB.

¹ Dagsetning síðari rýnifundar fyrir 31. kafla.

III. Lagarammi

Ísland einsetur sér að verða tilbúið að taka þátt í sameiginlegri stefnu í utanríkis- og öryggismálum (CFSP) og sameiginlegri stefnu í öryggis- og varnarmálum (CSDP) við aðild, að því marki sem unnt er með tilliti til herleysis Íslands.

Þátttakan miðast því við sérstöðu Íslands í öryggis- og varnarmálum, sem byggir á herleysi. Ísland hyggst ekki stofna her í framtíðinni. Ísland mun, eftir sem áður og í samræmi við vald aðildarríkja í eigin öryggis- og varnarmálum, leggja sitt af mörkum, með þátttöku af borgaralegum toga, til verkefna og aðgerða sem eru liður í alþjóðlegri samvinnu. Af því leiðir að Ísland getur ekki lagt til hermenn til aðgerða og mun ekki taka þátt í stofnun hernaðarlegra liðsveita.

2. mgr. 4. gr. og V. bálkur ESB-sáttmálans, meðal annars 1. mgr. 31. gr., 2. mgr. 41. gr., 2. og 7. mgr. 42. gr., veitir skýra og markvissa umgjörð fyrir Ísland, með sérstöðu sinni sem lýst er í þessari samningsafstöðu, til þátttöku og samstarfs innan ESB í samræmi við stefnu landsins í öryggis- og varnarmálum. Þjóðarleiðtogar hinna 27 aðildarríkja ESB hafa staðfest þessa túlkun á sáttmálanum um Evrópusambandið.² Ísland mun því í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum og staða þess sem herlaust land verður óbreytt.

Ísland leggur til að aðildarsamningnum fylgi sameiginleg yfirlýsing þar sem lögð er áhersla á eftirfarandi: Ákvæði sáttmálans um sameiginlega stefnu í öryggis- og varnarmálum hafa ekki áhrif á sérstöðu Íslands í öryggis- og varnarmálum, sem herlaust land. Ísland mun, í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum.

Ísland undirstrikar að samkvæmt 2. mgr. 41. gr. sáttmálans um Evrópusambandið geta aðildarríki ákveðið, í hverju tilviki fyrir sig, hvort þau taki þátt í rekstrarkostnaði vegna aðgerða sem hafa hernaðar- eða varnarþýðingu.

Í 2. mgr. 45. gr. sáttmálans um Evrópusambandið er ákvæði þess efnis að öllum aðildarríkjum, sem þess óska, sé heimild aðild að Varnarmálastofnun Evrópu. Í samræmi við heimild í ákvæði 2. mgr. 45. gr. sáttmálans um Evrópusambandið, mun Ísland ekki eiga aðild að Varnarmálastofnun Evrópu þar sem Ísland er herlaust land.

III.a. Pólítísk skoðanaskipti - sameiginleg stefna í utanríkis- og öryggismálum (CFSP)

Meðal meginmarkmiða stefnu Íslands í utanríkismálum er að stuðla að grundvallarmannréttindum og mannfrelsi, lýðræði, afvopnun, lögum og reglu, jafnrétti kynjanna, félagslegu réttlæti, sjálfbærni umhverfisins og virðingu fyrir gildandi reglum

² Ákvörðun þjóðhöfðingja eða ríkisstjórnaleiðtoga hinna 27 aðildarríkja ESB, sem komu saman á vegum leiðtogaráðsins, frá 19. júní 2009; I. viðauki við ályktun formennskuríkisins, Brussel 18. til 19. júní 2009.

þjóðaréttar. Ísland deilir þessum markmiðum, grundvallarreglum og gildum sem sameiginleg stefna ESB í utanríkis- og öryggismálum er byggð á.

Ísland hefur verið virkur og ábyrgur aðili að Sameinuðu þjóðunum frá árinu 1946 og var eitt stofnríkja Atlantshafsbandalagsins (NATO) árið 1949.

Ísland er stofnaðili að Efnahagssamvinnustofnun Evrópu (OEEC, síðar OECD), Alþjóðagjaldeyrissjóðnum og Alþjóðabankanum. Ísland gerðist aðili að Evrópuráðinu 1950. Ísland átti aðild að ráðstefnu um öryggi og samvinnu í Evrópu (RÖSE) frá upphafi og varð í framhaldinu aðili að Öryggis- og samvinnustofnun Evrópu (ÖSE) þegar hún var stofnuð.

Ísland hefur verið aðili að EES-samningnum allt frá gildistöku hans 1994 og hefur náð pólitískt samráð við aðildarríki Evrópusambandsins á grundvelli yfirlýsingar EES-ráðsins um pólitískt samráð frá 1995. Í flestum tilvikum, þegar það býðst, tekur Ísland undir ræður, yfirlýsingar og sameiginlega málsupptöku ESB.

Norrænt samstarf verður áfram einn af hornsteinum íslenskrar utanríkisstefnu. Ísland er í umfangsmiklu samstarfi við hin norrænu ríkin (Danmörku, Finnland, Noreg og Svíþjóð). Ísland varð stofnaðili að Norðurlandaráði árið 1952. Ríkisstjórnir Norðurlandanna fimm hafa átt umfangsmikið samstarf sín á milli um vítt svið félagslegra málefna og hafa gengið frá svipaðri löggjöf á því sviði, þ.m.t. norrænum samningum um félagslegt öryggi og heilsugæslu. Samstarf norrænu ríkjanna á sviði utanríkis-, öryggis- og varnarmála hefur farið vaxandi.

Svæðisbundin samvinna er einnig mikilvægur þáttur í utanríkisstefnu Íslands. Ísland tekur virkan þátt í alþjóðlegu og svæðisbundnu samstarfi um málefni norðurskautsins, bæði á sviði stefnumörkunar og vísindastarfs, sem aðili að Norðurskautsráðinu og öðru afmarkaðra svæðissamstarfi á borð við Barentsráðið, Norðlægu víddina, Vestnorræna ráðið og Norðurlandaráð. Ísland er einnig aðili að Eystrasaltsráðinu (CBSS).

Um stefnu Íslands í utanríkismálum gildir einkum eftirfarandi löggjöf:

- Lög um utanríkisþjónustu Íslands, nr. 39/1971, með áorðnum breytingum. Í þessum lögum er mælt fyrir um skipulag íslensku utanríkisþjónustunnar. Þar segir að meginhlutverk hennar sé að gæta hagsmuna Íslands gagnvart öðrum löndum, einkum með tilliti til 1) pólitískra málefna og öryggismála, 2) utanríkisverslunar og 3) menningarmála.
- Lög um aðild Íslands að alþjóðasamningi um stjórnmalasamband, nr. 16/1971. Þessi lög lögfesta Vínarsamning um stjórnmalasamband frá 18. apríl 1961, þar sem meðal annars er fjallað um forréttindi og friðhelgi sendierindreka.
- Lög um aðild Íslands að alþjóðasamningi um ræðissamband, nr. 4/1978. Þessi lög lögfesta Vínarsamning um ræðissamband frá 24. apríl 1963, þar sem meðal annars er fjallað um forréttindi og friðhelgi starfsmanna ræðisskrifstofa.

- Auglýsing um að Ísland hafi gengið að sáttmála hinna sameinuðu þjóða, nr. 91/1946. Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna öðlaðist gildi 24. október 1949. Í sáttmálanum eru settar fram meginreglur og markmið SP og leggur hann grunn að skipulagi samtakanna.
- Lög um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að staðfesta samninga um réttarstöðu skrifstofu ráðherranefndar Norðurlanda, stjórnarnefndar Norðurlandaráðs og um réttarstöðu samnorrænna stofnana, nr. 55/1989. Þessi lög lögfesta þessa samninga, sem Norðurlöndin (Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð) hafa gert. Fyrri samningurinn, gerður í Ósló 14. maí 1987, veitir Norrænu ráðherranefndinni og Norðurlandaráði forréttindi og friðhelgi. Í síðari samningnum, gerður í Stokkhólmi 9. desember 1988, er tiltekið fyrirkomulag vegna samnorrænna stofnana útlistað.

Þingsályktun um stefnu Íslands í málefnum norðurslóða var samþykkt í mars 2011. Stefnan miðar að því að tryggja hagsmuni Íslands með tilliti til áhrifa loftslagsbreytinga, umhverfis- og auðlindamála, siglinga og samfélagsþróunar. Stefnan er til marks um skuldbindingu til að efla tengsl og samstarf við önnur ríki og hagsmunaaðila um málefni svæðisins.

III.b. Pólitísk áætlanagerð - sameiginleg stefna í utanríkis- og öryggismálum (CFSP) og sameiginleg stefna í öryggis- og varnarmálum (CSDP)

Refsiaðgerðir og þvingunaraðgerðir

Ísland hefur innleitt allar þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna, og flestar þvingunaraðgerðir ESB. Ísland er tilbúið að innleiða við aðild þvingunaraðgerðir í samræmi við regluverk ESB.

Stefna Íslands varðandi refsiaðgerðir kemur fyrst og fremst fram í lögum um framkvæmd alþjóðlegra þvingunaraðgerða, nr. 93/2008 (með áorðnum breytingum). Lögin heimila innleiðingu refsiaðgerða samkvæmt ákvörðunum öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna, Evrópusambandsins, Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu og annarra alþjóðastofnana.

Bann við útbreiðslu og stefna varðandi gereyðingarvopn og smá- og léttvopn

1. Útflutningur vopna

Ísland tekur ekki þátt í viðskiptum með vopn við lönd sem ESB viðheldur vopnasölubanni gagnvart. Ísland flytur inn skotvopn í mjög takmörkuðum mæli og flytur ekki út vopn. Ísland tekur ekki þátt í viðskiptum með hefðbundin vopn. Ísland fylgir nú þegar stefnu ESB um útflutning vopna.

Ísland hefur eftirlit með útflutningi vopna samkvæmt lögum um eftirlit með þjónustu og hlutum sem geta haft hernaðarlega þýðingu, nr. 58/2010 (með áorðnum breytingum) og reglugerð nr. 800/2011, ásamt vopnalögum, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum).

Ísland hefur innleitt reglugerð ráðsins (EB) nr. 428/2009 um hluti með tvíþætt notagildi (þar sem nýjustu breytingar á I. viðauka eru felldar inn), tilskipun Evrópuþingsins og ráðsins 2009/43/ESB um vörur til landvarna (þar sem felldar eru inn nýjustu breytingar á sameiginlega hergagnalistanum) og evrópskar viðmiðunarreglur um útflutning vopna (2008/944/CFSP). Hinn lagalegi grundvöllur þessa er reglugerð nr. 800/2011, frá 25. júlí 2011, sbr. lög um eftirlit með þjónustu og hlutum sem geta haft hernaðarlega þýðingu, nr. 58/2010 (með áorðnum breytingum). Ísland beitir því þegar sama fyrirkomulagi útflutningseftirlits og Evrópusambandið.

Í íslenskri löggjöf um útflutningseftirlit er tekið tillit til allra viðkomandi alþjóðlegra skuldbindinga, m.a. þeirra sem í gildi eru á vettvangi Öryggisráðs SP, samningsins um efnavopn, Ástralíuhópsins, Eftirlitskerfisins með flugskeytatækni, Kjarnbirgjahópsins svo og Wassenaar-fyrirkomulagsins. Að því er varðar samræmingu fyrirkomulags útflutningseftirlits á Íslandi við ESB hefur Ísland tekið mið af því að landið er hluti af innri markaði ESB í gegnum Evrópska efnahagssvæðið og af EES-yfirlýsingu ríkisstjórna aðildarríkja ESB og EFTA-ríkjanna um pólitísk skoðanaskipti.

2. Gereyðingarvopn

Ísland tekur þátt í alþjóðlegu fyrirkomulagi útflutningseftirlits og/eða samningum sem fjalla um bann við útbreiðslu gereyðingarvopna og burðarkerfa þeirra, m.a. að Ástralíuhópnum, Kjarnbirgjahópnum (NSG), Eftirlitskerfinu með flugskeytatækni (MTCR), samningnum um efnavopn/Efnavopnastofnuninni (OPCW), Haag-atferlisreglunum gegn útbreiðslu skotflauga (HCOC) og Öryggisáttakinu gegn útbreiðslu gereyðingarvopna (PSI). Stefna Íslands er þegar í samræmi við framkvæmdaáætlun ESB um gereyðingarvopn.

Ísland innleiðir ályktun Öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna nr. 1540 um gereyðingarvopn með reglugerð um alþjóðlegar öryggisaðgerðir varðandi gereyðingarvopn, nr. 123/2009 (með áorðnum breytingum). Fleiri lög eiga einnig við um gereyðingarvopn, m.a. almenn hegningarlög, nr. 19/1940 (með áorðnum breytingum).

Samningurinn um efnavopn (CWC) er innleiddur með lögum nr. 17/2000, um samninginn (með áorðnum breytingum) og með lögum um útflutningseftirlit, sem er lýst hér að framan.

3. Smá- og léttvopn (SALW)

Ísland styður eindregið aðgerðir til að stemma stigu við útbreiðslu ólöglegra smá- og léttvopna. Stefna Íslands varðandi smá- og léttvopn er í samræmi við sameiginlegar aðgerðir ráðsins gegn ógninni sem stafar frá söfnun smá- og léttvopna og við aðgerðaáætlun ESB gegn ólögmati söfnun og verslun með smá- og léttvopn og skotfæri þeirra. Ísland er ekki með tvíhliða aðstoð við þriðju lönd, en leggur sitt af mörkum í gegnum áætlanir NATO, t.d. til að eyða vopnabirgðum. Ísland styður aðgerðaáætlun SP um að koma í veg fyrir, berjast gegn og útrýma ólöglegum viðskiptum með smá- og léttvopn.

Stefna Íslands varðandi eftirlit með smá- og léttvopnum kemur fram í löggjöfinni, einkum í vopnalögum, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum) og lögum um eftirlit með þjónustu og hlutum sem geta haft hernaðarlega þýðingu, nr. 58/2010 (með áorðnum breytingum). Löggjöfin er grundvöllur að því að Ísland efni alþjóðlegar skuldbindingar, þ.m.t. Framkvæmdaáætlun SP um smá- og léttvopn, skuldbindingar Öryggis- og

samvinnustofnunar Evrópu varðandi smá- og léttvopn, sem og framkvæmdaáætlun ESB um slík vopn. Eftirlit með miðlun vopna fer fram samkvæmt lögum um eftirlit með þjónustu og hlutum sem geta haft hernaðarlega þýðingu, nr. 58/2010 (með áorðnum breytingum). Með vopnalögum, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum) eru settar reglur um skotvopn á Íslandi, m.a. um vörslu þeirra, notkun og skráningu, innflutning, útflutning og framleiðslu. Með umferðarlögum, nr. 50/1987 (með áorðnum breytingum) eru settar reglur um flutning skotfæra og sprengiefna í samræmi við Evrópusamning um millilandaflutninga á hættulegum farmi á vegum (ADR).

Strangt eftirlit er með skotvopnum á Íslandi. Samkvæmt vopnalögum skal skrá öll skotvopn. Byssueigendum er skylt að þreyta hæfnispróf og skammbyssur eru almennt bannaðar. Enginn má flytja inn, flytja út, framleiða eða eiga viðskipti með skotvopn án leyfis.

Á Íslandi er skráningarkerfi og gagnagrunnur fyrir skotvopn á landsvísu, sbr. 18. gr. vopnalaga, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum).

Aðgerðir til að fyrirbyggja átök

Ísland vinnur með ESB á vettvangi Sameinuðu þjóðanna og annarra alþjóðastofnana og hefur í flestum tilvikum, þegar það býðst, tekið undir yfirlýsingar ESB sem varða aðgerðir til að fyrirbyggja átök.

Ísland hefur lagt áherslu á nauðsyn heildrænnar nálgunar varðandi aðgerðir til að fyrirbyggja átök. Það endurspeglast í þeirri stefnu sem Ísland hefur markað sér vegna þátttöku í friðaruppbyggingu og þróunaraðstoð, eins og fram kemur í áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2011–2014.

Samstarf við alþjóðastofnanir

Ísland á mjög gott samstarf við alþjóðastofnanir, t.d. Sameinuðu þjóðirnar, Atlantshafsbandalagið, Efnahags- og framfarastofnunina, Öryggis- og samvinnustofnun Evrópu og Evrópuráðið. Ísland tekur virkan þátt í alþjóðlegu og svæðisbundnu samstarfi um málefni Norðurslóða, eins og fram kemur í lið III.a. og tekur reglulega undir afstöðu ESB á vettvangi SÞ og ÖSE. Ísland hefur fullgilt flesta alþjóðlega gerninga á sviði mannréttinda. Ísland fullgilti Rómarsamþykktina um stofnun Alþjóðlega sakamáladómstólsins (ICC) árið 2000.

Öryggisráðstafanir (trúnaðarupplýsingar)

Öryggissamningur milli ESB og Íslands hefur verið í gildi síðan í marsmánuði 2007 (Stjtið. ESB L 184 06/07/2006) og heimilar gagnkvæm skipti á trúnaðarupplýsingum. Ísland hefur þegar, sem aðildarríki NATO, sambærilegar öryggisráðstafanir og ESB.

Eftirfarandi löggjöf gildir m.a. á þessu sviði: Lög um Þjóðskjalasafn, nr. 66/1985 (með áorðnum breytingum), Varnarmálalög, nr. 34/2008, með áorðnum breytingum skv. lögum um breytingu á Varnarmálalögum, nr. 98/2010, lög um persónuvernd og meðferð persónuupplýsinga, nr. 77/2000 (með áorðnum breytingum), upplýsingalög, nr. 50/1996

(með áorðnum breytingum), og almenn hegningarlög, nr. 19/1940 (með áorðnum breytingum). Reglugerð verður gefin út, þar sem mælt verður fyrir um meðferð og flokkun trúnaðarskjala.

III.c. Framlagsgeta - sameiginleg stefna í öryggis- og varnarmálum (CSDP)

Almenn markmið sameiginlegrar stefnu ESB í öryggis- og varnarmálum (CSDP), eins og þau eru sett fram í áætlun ESB um öryggismál (European Security Strategy), endurspeгла vel helstu grunnþætti í stefnu Íslands á þessu sviði.

Ísland tekur á málum, sem varða þjóðaröryggi, í náninni samvinnu við önnur lönd og bandalög þjóða. Ísland tekur þátt í fundum ESB um pólitísk skoðanaskipti með ráðherrum evrópskra aðildarríkja NATO og umsóknarlanda.

Ísland og Bandaríkin gerðu með sér, á grundvelli Norður-Atlantshafssamningsins, tvíhliða varnarsamning árið 1951 sem enn er í gildi.

Ísland hefur gengið til samstarfs við nágrannaríki, sem nær til skoðanaskipta um öryggis- og varnarmál, eftirlits, leitar og björgunar. Frá 2007 hefur Ísland gert samstarfssamninga við Kanada, Danmörku, Noreg og Bretland. Að auki á Ísland reglulega samráð við Þýskaland og Frakkland um öryggis- og varnarmál.

Ísland hefur unnið með alþjóðastofnunum að friðargæslu og hættustjórnun, m.a. með Sameinuðu þjóðunum og hinum ýmsu stofnunum þeirra, ESB, NATO og ÖSE (kosningaeftirlit), og innan vébanda norrænnar samvinnu.

Ísland deilir með ESB markmiðum Sambandsins varðandi hættustjórnun og aðgerðir til að fyrirbyggja átök, þ.m.t. efling friðar og stöðugleika, mannréttindi og jafnrétti kynjanna, sem og aðstoð að loknum átökum og stuðningur við borgaralegt samfélag. Ísland mun eftir sem áður sinna borgaralegri þátttöku í verkefnum á vettvangi CSDP.

Núverandi grundvöllur fyrir samvinnu Íslands og ESB á sviði hættustjórnunar er rammisamningur milli Evrópusambandsins og lýðveldisins Íslands um þátttöku lýðveldisins Íslands í hættustjórnunaraðgerðum Evrópusambandsins frá 21. febrúar 2005 (Stjóð. ESB 2005 L 67/2). Samningurinn er grundvöllur fyrir aðkomu Íslands að verkefnum á vettvangi CSDP.

Um stefnu Íslands í öryggis- og varnarmálum gildir einkum eftirfarandi löggjöf:

- Varnarmálalögin, nr. 34/2008 (með áorðnum breytingum) eru lagarammi um starfsemi og stjórnsýslu á sviði varnarmála á íslensku yfirráðasvæði, sem og á sviði alþjóðlegrar samvinnu í öryggis- og varnarmálum. Utanríkisráðherra ber lagalega og stjórnsýslulega ábyrgð á varnarmálum, auk ábyrgðar á þátttöku í alþjóðlegu samstarfi um öryggis- og varnarmál.

- Lög um réttarstöðu liðsafla aðildarríkja Atlantshafsbandalagsins og Samstarfs í þágu friðar o.fl., nr. 72/2007 (með áorðnum breytingum) heimila fullgildingu samnings frá 19. júní 1951 milli aðila að Norður-Atlantshafssamningnum um réttarstöðu liðsafla þeirra og samnings frá 19. júní 1995 milli aðildarríkja að Norður-Atlantshafssamningnum og annarra ríkja, sem eru aðilar að Samstarfi í þágu friðar, um réttarstöðu liðsafla þeirra. Lögin innleiða þessa samninga á Íslandi.
- Lög um lagagildi varnarsamnings milli Íslands og Bandaríkjanna og viðauka við hann um réttarstöðu liðs Bandaríkjanna og eignir þess, nr. 110/1951, innleiða varnarsamninginn frá 5. maí 1951 og viðauka við hann frá 8. maí 1951. Lögin mæla meðal annars fyrir um að Bandaríkin muni, fyrir hönd Atlantshafsbandalagsins og í samræmi við skuldbindingar sínar samkvæmt Norður-Atlantshafssamningnum, gera ráðstafanir vegna varna Íslands.
- Lög um íslensku friðargæsluna og þátttöku hennar í alþjóðlegri friðargæslu, nr. 73/2007 (með áorðnum breytingum), eru umgjörð um framlag Íslands til alþjóðlegrar friðargæslu og hættustjórnunarverkefna á vettvangi og aðgerða á því sviði. Lögin mæla meðal annars fyrir um að Ísland megi, með borgaralegu framlagi, taka þátt í ýmsum alþjóðlegum aðgerðum sem falla undir svið laganna. Lögin innihalda ákvæði um forgangsverkefni, skipulagsráðstafanir og réttarstöðu útsendra friðargæsluliða.

Þingsályktun um áætlun um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands fyrir tímabilið 2011 til 2014 var samþykkt í júní 2011, þar sem hættustjórnun og friðaruppbygging eru meðal áhersluatriða. Áherslupættir Íslensku friðargæslunnar (ICRU) - á borð við góða stjórnunarhætti, enduruppbyggingu, jafnrétti kynjanna og mannréttindi - eru samtvinnaðir öðrum atriðum áætlunarinnar.

Þingsályktun um mótun þjóðaröryggisstefnu fyrir Ísland var samþykkt á Alþingi í september 2011. Með ályktuninni er lagt til að stofnuð verði nefnd á vegum Alþingis sem falið verði að móta stefnuna, sem skal endurspegla stöðu Íslands sem herlaust land. Við mótun stefnunnar taki nefndin mið af áhættumatsskýrslu fyrir Ísland frá árinu 2009, stofnsáttmála Sameinuðu þjóðanna og öðrum alþjóðlegum skuldbindingum, m.a. um bann við kjarnorkuvopnum, samþykktum Alþingis um stefnu í afvopnunarmálum og frumvarpi til laga um friðlýsingu Íslands fyrir kjarnorkuvopnum og bann við umferð kjarnorkuknúinna farartækja.

IV. Stofnanarammi

IV.a. Pólitísk skoðanaskipti - sameiginleg stefna í utanríkis- og öryggismálum (CFSP)

Ísland hefur viðeigandi stofnanaramma, þ.m.t. þróuð utanríkisþjónusta, til að innleiða regluverkið. Því er ekki nauðsynlegt að koma nýjum stofnunum eða einingum á fót. Við

aðild að ESB mun Ísland hafa nægilega getu innan stjórnsýslu sinnar til þess að vera í stakk búið að taka þátt í starfi vinnuhópa og stofnana ESB á sviði CSFP.

Samkvæmt 1. gr. laga um utanríkisþjónustu Íslands, nr. 39/1971 (með áorðnum breytingum), fer utanríkisþjónusta Íslands (þ.e. utanríkisráðuneytið, átján sendiráð, þrjár ræðisstofur og þrjár sendinefndir hjá alþjóðastofnunum) með utanríkismál, þ.m.t. varnarmál, öryggismál og utanríkisviðskipti.

Jafnvel þótt önnur ráðuneyti kunni að koma að framkvæmd utanríkisstefnunnar hvert á sínu sviði, ber utanríkisráðuneytið heildarábyrgð á eftirliti og samræmingu allra þátta utanríkisstefnunnar.

Utanríkisþjónustan annast samningaviðræður við önnur ríki, samkvæmt 1. gr. laga um utanríkisþjónustu Íslands, nr. 39/1971 (með áorðnum breytingum).

Samkvæmt 24. gr. laga um þingsköp Alþingis, nr. 55/1991 (með áorðnum breytingum), skal hafa samráð við utanríkismálanefnd Alþingis um öll meiri háttar utanríkismál.

Utanríkisráðuneytið ber ábyrgð á og samræmir mál er varða CFSP. Innan ráðuneytisins fer alþjóða- og öryggissvið með mál er varða CFSP. Sviðsstjóri alþjóða- og öryggismála í utanríkisráðuneytinu gegnir stöðu yfirmanns pólitískra málefna. Staða fulltrúa Evrópumála er í undirbúningi.

Sendiráð Íslands í Brussel gegnir hlutverki sendinefndar Íslands gagnvart Evrópusambandinu. Meginhlutverk sendiráðsins er að sinna málum er varða EES-samninginn, Schengen-samninginn, aðildarviðræður Íslands og pólitísk skoðanaskipti við ESB á grundvelli yfirlýsingarinnar frá 1995, sem um getur í lið III.a.

IV.b. Pólitísk áætlunargerð - sameiginleg stefna í utanríkis- og öryggismálum (CFSP) og sameiginleg stefna í öryggis- og varnarmálum (CSDP)

Refsiaðgerðir og þvingunaraðgerðir

Ísland getur innleitt þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir, annaðhvort með lagasetningu frá Alþingi eða setningu reglugerða af hálfu framkvæmdavaldsins. Ráðherrar geta haft lagaheimild til að innleiða tilteknar aðgerðir, allt eftir eðli viðkomandi máls. Utanríkisráðherra hefur heimild til að innleiða allar marghliða þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir, þ.m.t. þær sem ESB ákveður, á grundvelli laga um framkvæmd alþjóðlegra þvingunaraðgerða, nr. 93/2008 (með áorðnum breytingum). Lögin mæla fyrir um að ríkisstjórnin skuli ráðfæra sig við utanríkismálanefnd Alþingis áður en þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir eru innleiddar. Í reynd á þetta einungis við um nýjar aðgerðir en ekki tæknilegar uppfærslur.

Eftir að utanríkisráðherra hefur gefið út reglugerð um þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir verður hún bindandi og ákvæðum hennar framfylgt af hlutaðeigandi stjórnvöldum eftir því sem við á. Lögreglufirvöld annast rannsókn hugsanlegra brota. Saksóknarar fara með málin fyrir almenna dómstóla sem fella dóma.

Einungis marghliða þvingunaraðgerðir og efnahagslegar refsiaðgerðir er unnt að innleiða með útgáfu reglugerða. Samþykkja verður einhliða aðgerðir með lagasetningu frá Alþingi. Sem sakir standa beitir Ísland engum einhliða aðgerðum.

Bann við útbreiðslu og stefna varðandi gereyðingarvopn og smá- og léttvopn

1. Útflutningur vopna

Utanríkisráðuneytið hefur yfirumsjón með útflutningseftirliti á Íslandi. Meðal helstu stofnana, sem framfylgja eftirlitinu, eru embætti tollstjóra og ríkislögreglustjóra.

2. Gereyðingarvopn

Eins og fram kemur í lið III.b. eru ákvæði gegn gereyðingarvopnum í lögum og reglugerðum um útflutningseftirlit, þvingunaraðgerðir og í almennum hegningarlögum. Framkvæmd heyrir m.a. undir utanríkisráðuneytið og Umhverfisstofnun. Helsta stofnunin, sem framfylgir lögnum, er embætti ríkislögreglustjóra.

3. Smá- og léttvopn (SALW)

Samkvæmt vopnalögum, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum), verða framleiðendur og seljendur skotvopna að hafa leyfi frá lögreglustjóra á hverjum stað. Innflytjendur skotvopna verða að hafa leyfi frá lögreglustjóra höfuðborgarsvæðisins (nema þegar um ræðir skotvopn til nota fyrir Landhelgisgæslu og ríkisfangelsi). Lögreglustjóri á hverjum stað verður að samþykkja útflutning skotvopna skv. vopnalögum, í samráði við utanríkisráðuneytið. Utanríkisráðuneytið verður að heimila útflutning á öðrum smá- og léttvopnum á grundvelli laga um eftirlit með þjónustu og hlutum sem geta haft hernaðarlega þýðingu, nr. 58/2010 (með áorðnum breytingum). Lögreglufirvöld framfylgja þeim ákvæðum í umferðarlögum nr. 50/1987 (með áorðnum breytingum) sem varða flutning hættulegs farms á vegum. Embætti ríkislögreglustjóra heldur utan um skráningarkerfi og gagnagrunn fyrir skotvopn á landsvísu, sbr. vopnalög, nr. 16/1998 (með áorðnum breytingum).

Öryggisráðstafanir (trúnaðarupplýsingar)

Utanríkisráðuneytið er aðalskráningarstofa Íslands vegna trúnaðarupplýsinga ESB. Eins og stendur er trúnaðarupplýsingum ESB einnig miðlað til innanríkisráðuneytisins, lögreglustjórans á Keflavíkurflugvelli og embættis ríkislögreglustjóra. Öll þessi embætti hafa viðeigandi aðstöðu til þess að meðhöndla trúnaðarupplýsingar ESB. Eins og fram kemur í lið III.b. verður gefin út reglugerð um vinnslu og flokkun trúnaðarupplýsinga.

IV.c. Framlagsgeta - sameiginleg stefna í öryggis- og varnarmálum (CSDP)

Ísland hefur viðeigandi stofnanaramma til að innleiða regluverkið á sviði CSDP. Við aðild að ESB mun Ísland hafa nægilega getu innan stjórnsýslu sinnar til þess að vera í stakk búið að taka þátt í CSDP.

Utanríkisráðuneytið ber ábyrgð á og samræmir mál er varða CSDP. Innan ráðuneytisins fer alþjóða- og öryggisvið með mál er varða CSDP, í nánú samstarfi við þróunarsamvinnusvið. Íslenska friðargæslan, sem hefur yfirumsjón með þátttöku Íslands í hættustjórnunaraðgerðum ESB á vettvangi, starfar undir þróunarsamvinnusviði.

Eins og fram kemur í lið IV.b. gegnir sendiráð Íslands í Brussel hlutverki sendinefndar Íslands gagnvart Evrópusambandinu. Ísland hefur einnig fastanefnd gagnvart NATO í Brussel.

V. Samþykkt regluverks ESB

Ísland fellst á sameiginlega regluverkið sem varðar 31. kafla um utanríkis-, öryggis- og varnarmál eins og það stóð 20. maí 2011. Ekki er farið fram á sérlausnir, undanþágur eða aðlögunartímabil í þessum kafla. Ísland einsetur sér að verða tilbúið að taka þátt í sameiginlegri stefnu í utanríkis- og öryggismálum (CFSP) og sameiginlegri stefnu í öryggis- og varnarmálum (CSDP) við aðild, að því marki sem unnt er með tilliti til herleysis Íslands. Ísland mun, í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum og staða þess sem herlaust land mun verða óbreytt. Ísland leggur til að aðildarsamningnum fylgi sameiginleg yfirlýsing þar sem lögð verði áhersla á eftirfarandi: Ákvæði ESB-sáttmálans um sameiginlega stefnu í öryggis- og varnarmálum hafa ekki áhrif á sérstöðu Íslands í öryggis- og varnarmálum, sem herlaust land. Ísland mun, í samræmi við ákvæði sáttmálanna, viðhalda valdheimildum sínum í öryggis- og varnarmálum.